

TEISĖS VIEŠUMO PRINCIPAS VS ASMENS DUOMENŲ APSAUGA: ATVEJO ANALIZĖ

Milda Vainiutė

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės institutas

El. paštas: milda.v@mruni.eu

Juozas Valčiukas

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės institutas

El. paštas: vjuozas@mruni.eu

Santrauka. Straipsnyje, remiantis aktualiais teisėkūros ir teisės taikymo pavyzdžiais, siekiama atsakyti į klausimą, kaip, skelbiant tam tikrus asmens duomenis, teisės viešumo principas turėtų būti derinamas su 2018 m. gegužės 25 d. įsigaliojusio Europos Sąjungos Bendrojo duomenų apsaugos reglamento reikalavimais. Teisės viešumo principo turinio ir bendrųjų teisės teorijos taisyklių kontekste formuluojama išvada, kad asmens duomenų apsauga negali būti suabsoliutinama taip, kad būtų paneigtas teisės viešumo principas. Kita vertus, atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad nagrinėjamas klausimas dėl asmens duomenų apsaugos turi būti vertinamas ir pagarbos tarptautiniams įsipareigojimams kontekste, nes tai susiję su Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos teisės transformacijomis, įvykusiomis po minėto reglamento įsigaliojimo.

Reikšminiai žodžiai: Konstitucija, teisės viešumo principas, asmens duomenų apsauga.

Ivadas

2016 m. gegužės 24 d. įsigaliojus Europos Sąjungos Bendrajam duomenų apsaugos reglamentui dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (toliau – BDAR, reglamentas)¹ ir jį pradėjus taikyti 2018 m. gegužės 25 d., be kita ko, buvo žengtas svarbus žingsnis siekiant skaitmeniniame amžiuje stiprinti pagrindines asmenų teises ir sudaryti palankesnes sąlygas vykdyti verslo veiklą, nustatant aiškesnes bendrojoje skaitmeninėje rinkoje įmonėms ir viešojo sektoriaus institucijoms taikomas taisykles. Per daugiau nei trejus metus trunkantį šio teisės akto galiojimo laikotarpį, suprantama, kilo ne viena su jo įgyvendinimu susijusi problema. Kadangi šie klausimai tiek Lietuvoje, tiek ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse dar yra pakankamai nauji, todėl ir publikacijų šia tema bent jau Lietuvoje išties labai stokojama. Todėl iki šiol išlieka daug neatsakytų klausimų, kurie turėtų būti nagrinėjami moksliniuose darbuose.

Verta paminėti, kad kai kuriuos klausimus, susijusius su asmens duomenų apsauga, jau yra nagrinėjęs ne vienas Lietuvos mokslininkas (pavyzdžiui, I. Petraitytė: „Asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas Lietuvos teisės sistemoje“², „Asmens duomenų apsauga ir teisė į privatų gyvenimą“³, „Asmens duomenų teisinės apsaugos principai: daktaro disertacija“⁴). Asmens duomenų apsaugos klausimu paskelbta daug straipsnių spaudoje internete⁵. Be to, vykdomi mokymai aptariama tema⁶. Paminė-

1 „ES Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas“, Privacy-regulation, <https://www.privacy-regulation.eu/lt/>.

2 Ilona Petraitytė, „Asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas Lietuvos teisės sistemoje“, *Teisė* 79 (2011): 125–138.

3 Ilona Petraitytė, „Asmens duomenų apsauga ir teisė į privatų gyvenimą“, *Teisė* 80 (2011): 163–174.

4 Ilona Petraitytė, „Asmens duomenų teisinės apsaugos principai“ (daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013).

5 Žr., pavyzdžiui, Darius Štītis, „Duomenų apsaugos reglamento baubai ir absurdoi“, <https://dpssolutions.eu/darius-stitis-duomenu-apsaugos-reglamento-baubai-ir-absurdai>; Agnė Vaitkevičiūtė, „BDAR Lietuvoje – problemų daug, bet situacija gerėja“, <https://www.cee-attorneys.com/lt/news/agne-vaitkeviciute-bdar-lietuvoje-problemu-daug-bet-situacija-gerėja/>.

6 Žr., pavyzdžiui, Darius Štītis ir Marius Laurinaitis, „Aukšti asmens duomenų apsaugos standartai: tikrovė ir siekiai“, <https://www.youtube.com/watch?v=8O8Krf8WV0I>.

tina ir tai, kad asmens duomenų apsaugos aktualijoms buvo skirtas 2020 metų žurnalo *Jurisprudencija* 27 tomo 2 numeris, kuriame šis klausimas buvo išnagrinėtas įvairiais aspektais⁷.

Pastebėtina, kad šio straipsnio autoriai nesiekia apžvelgti ir nagrinėti to, kokių iššūkių kyla minėtą reglamentą taikančioms asmens duomenis tvarkančioms įmonėms, kaip turėtų būti tvarkomi tokie duomenys, ar kiti panašūs klausimai. Straipsnyje tiriama problema – remiantis aktualiais teisėkūros ir teisės taikymo pavyzdžiais, atsakyti į klausimą, kaip, skelbiant tam tikrus asmens duomenis, teisės viešumo principas turėtų būti derinamas su 2018 m. gegužės 25 d. įsigaliojusio Europos Sąjungos Bendrojo duomenų apsaugos reglamento reikalavimais. Problema tiriama remiantis pasirinkto atvejo analize, kurios objektas – konkretaus teisės akto normos pakeitimo siūlymas.

Lietuvos Respublikos Seime 2021 m. rugsėjo 14 d. buvo pateiktas Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo Nr. XI-1196 36 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektas Nr. XIVP-742 (toliau – Įstatymo projektas). Įstatymo projektu siekta pripažinti netekusiu galios keičiamo įstatymo 36 straipsnį, numatantį reikalavimą Teisės aktų registre skelbti pilietybės klausimais priimtus sprendimus (Respublikos Prezidento dekretus dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo, išsaugojimo ir grąžinimo, vidaus reikalų ministro įsakymus dėl Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimo ir netekimo, taip pat galutinius ir neskundžiamus administracinių teismų sprendimus dėl Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo). Šį straipsnį pripažinus netekusiu galios, minėti Respublikos Prezidento dekretai (kaip ir visi dekretai) ir toliau būtų skelbiami Teisės aktų registre pagal Teisėkūros pagrindų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies 8 punktą, galutiniai ir neskundžiami

7 Pavyzdžiui, Salvija Mulevičienė, „Aukšti asmens duomenų apsaugos standartai: tikrovė ir siekiai“; Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė, „Teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvės suderinamumo problematika“; Raimondas Andrijauskas ir Danguolė Morkūnienė, „Asmens duomenų apsaugos priežiūros institucijos vaidmens pasikeitimai priėmus Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą“; Lina Novikovienė ir Oksana Pedaniuk, „Naujosios duomenų subjekto teisės Bendrajame duomenų apsaugos reglamente“; Vaida Petkevičienė, Paulius Pakutinkas ir Virginijus Bitė, „Asmens duomenų tvarkymo iššūkiai COVID-19 pandemijos metu“; Rasa Grigonienė, „Darbuotojų asmens duomenų apsaugos užtikrinimo teisinio reguliavimo ypatumai“; Rūta Lazauskaitė ir Daiva Tamulionienė, „Asmens duomenų tvarkymo ypatumai nuotoliniu būdu teikiant paslaugas sveikatos priežiūros srityje“; Marius Laurinaitis, Darius Štitalis ir Egidijus Verenius, „Asmens duomenų kiekio mažinimo principo įgyvendinimas finansų įstaigose“.

administracinių teismų sprendimai dėl Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo taip pat toliau būtų skelbiami Teismų įstatymo ir Teismų procesinių sprendimų dėl teisėjų drausmės bylose priimtų sprendimų viešo skelbimo tvarkos nustatyta tvarka, o, kaip nurodoma Įstatymo projekto aiškinamajame rašte, „<...> vidaus reikalų ministro įsakymai dėl Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimo ir Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo būtų registruojami Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos darbo reglamento, patvirtinto Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2015 m. liepos 17 d. įsakymu Nr. 1V-558 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos darbo reglamento patvirtinimo“, nustatyta tvarka ir viešai nebūtų skelbiami.“ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad aiškinamajame rašte taip pat nurodoma, kad Įstatymo projektas parengtas siekiant suderinti Pilietybės įstatymo nuostatas su BDAR reikalavimais, taip pat vykdant Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos 2020 m. lapkričio 23 d. sprendimą Nr. 3R-1016(2.13-1.).

Paminėtame Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos (toliau – VDAI) sprendime nagrinėtas konkretus duomenų paskelbimo atvejis, kai pilietybės netekusio nepilnamečio asmens duomenys (vardas, pavardė, gimimo data, gimimo šalis, informacija, kad asmuo turėjo Lietuvos Respublikos pilietybę, pilietybės netekimo priežastis ir data) buvo ne tik paskelbti ministro įsakymo tekste, bet ir išsiųsti kelioms dešimtims asmenų, kuriems įsakymas taip pat konstatavo pilietybės santykių pasikeitimo faktą. VDAI sprendime teigiama, kad pareiškėjo vaiko duomenų tvarkymas buvo atliktas remiantis Pilietybės įstatymo 36 straipsniu, todėl institucijų veiksmai negalėjo būti traktuojami kaip asmens duomenų apsaugos pažeidimas pagal BDAR. Vis dėlto VDAI nurodė, kad negali padaryti išvados, jog pareiškėjo vaiko asmens duomenų paskelbimas Teisės aktų registre ir įsakymo dėl pilietybės netekimo išsiuntimas visiems jame įvardytiems pilietybės netekusiems asmenims atitiko BDAR 5 straipsnyje įtvirtintus teisėtumo, duomenų kiekio mažinimo ir saugojimo trukmės apribojimo principus. Trumpai tariant, VDAI konstatavo, kad Pilietybės įstatymo 36 straipsnyje nustatytas teisinis reguliavimas yra ydingas ir paragino jį koreguoti, suderinant su BDAR.

Taigi šiame moksliniame straipsnyje siekiama atsakyti į klausimą, ar minėtas siūlomas Pilietybės įstatymo teisinis reguliavimas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁸, kaip aukščiausios teisinės galios doku-

8 „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR>.

mento, nuostatomis. Kitaip tariant, siekiama išsiaiškinti, ar pateikta įstatymo pataisa yra suderinama su vienu svarbiausių konstituciniu teisinės valstybės principo reikalavimu – teisės viešumo principu. Be to, manytina, kad aptariamą įstatymo pakeitimą būtina įvertinti ir Europos Sąjungos teisės, kaip Lietuvoje veikiančios teisės, kontekste, o ypač tai, kas susiję su Europos Sąjungos keliamais asmens duomenų apsaugos reikalavimais. Akivaizdu, kad prisiimti tarptautiniai įsipareigojimai dėl narystės Europos Sąjungoje, kurie išreiškia Lietuvos valstybės geopolitinę orientaciją⁹, siekį kartu su kitomis Europos valstybėmis prisidėti prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo¹⁰, įpareigoja jau minėtą teisės viršenybės principą interpretuoti ieškant balanso su pagarbos tarptautiniams įsipareigojimams principu.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo Nr. XI-1196 36 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektą Nr. XIVP-742¹¹, pasitelkiant ir keletą kitų teisės aktų, iliustruojančių straipsnyje aptariamą klausimą, taip pat apžvelgti teismų praktiką šia tema.

Straipsnio tikslui pasiekti išsikelti atitinkami uždaviniai. Pirma, aktualaus teisės akto projekto analizės pagrindu atskleisti teisėkūros srityje išskylančias problemas, taikant BDAR. Antra, apžvelgti ir kai kuriuos kitus teisės aktus, detalizuojančius teisės viešumo principo turinį. Trečia, suformuluoti platesnio pobūdžio išvalgas dėl to, kaip tarpusavyje koreliuoja teisės viešumo principas ir asmens duomenų apsaugos reikalavimas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos teisės transformacijas.

Rengiant straipsnį daugiausia taikyti dokumentų analizės, teleologinis ir lyginamasis metodai.

47BB952431DA/asr.

9 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/e404190084f311e3aba3d2563f167b94>.

10 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.25D2FC1EA809>.

11 „Pilietybės įstatymo Nr. XI-1196 36 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektas“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/a1587cf0ee9911eb866fe-2e083228059?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=8498166a-9d04-41cc-890c-f97aac242cc8>.

1. Teisės viešumo principas kaip vienas svarbiausių teisėkūros ir teisės taikymo postulatų

Kaip ne kartą savo nutarimuose yra konstatavęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas), Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) preambulėje yra įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Pažymėtina, kad konstitucinis teisinės valstybės principas yra universalus principas, kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Konstitucija, kad teisinės valstybės principo turinys atsiskleidžia įvairiose Konstitucijos nuostatose¹². Teisinės valstybės principas, kaip išvestinis teisės principas, apima daug Konstitucijos imperatyvų, be kita ko, Konstitucijos vientisumo, Konstitucijos viršenybės, teisės viešumo ir kitus. Aiškinant teisinės valstybės principą, įprastai teismų praktikoje akcentuojami trys šio principo sudėtiniai elementai: teisinio aiškumo, tikrumo ir teisės viešumo reikalavimai¹³.

Šiame straipsnyje nagrinėjamo klausimo kontekste aktualiausias yra teisės viešumo principas, kuris kyla iš Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalies. Pagal šią konstitucinę nuostatą galioja tik paskelbti įstatymai. Paskelbimas šiuo atveju reiškia pavišimą, o tai, kas vieša, yra ir gali būti prieinama, siekiant būti tikru dėl tam tikro elgesio atitikties teisei. Kalbant apie teisės viešumo principą, reikia pasakyti, kad jis apima nemažai reikalavimų, kurie atsiskleidžia nagrinėjant ne tik atskiras Konstitucijos nuostatas, bet ir Konstituciją kaip visumą. Vertinant siūlomą Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 36 straipsnio panaikinimo iniciatyvą konstitucinio principo, kad teisė negali būti nevieša, kontekste, pravartu išnagrinėti su šio principo turinio analize susijusių Konstitucinio Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir kitų teismų praktiką.

Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalies nuostatoje atsispindi konstitucinis principas, jog teisė negali būti nevieša, ir kad joje vartojama sąvoka „įstatymai“ negali būti aiškinama vien

12 Pavyzdžiui, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D8646CE43511>.

13 Pavyzdžiui, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D6CFA5BCCCF8>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P-3-520/2019“, Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/1695637>; ir kt.

pažodžiui – ji aiškintina plečiamai, kaip apimanti ne tik įstatymo galią turinčius, bet ir kitus teisės aktus¹⁴. Konstitucinis Teismas taip pat ne kartą yra konstatavęs, jog konstitucinis reikalavimas, kad galioja tik paskelbti teisės aktai, yra vienas esminių konstitucinio teisinės valstybės principo elementų – svarbi teisinio tikrumo prielaida¹⁵. Be to, Konstitucinio Teismo aktuose pabrėžiama, kad viešas viso teisės akto paskelbimas nėra savitiksliis dalykas – tai reikalinga tam, kad teisės subjektai žinotų, koks yra atitinkamas teisės aktas, galėtų susipažinti su visu teisės aktu ir jį vykdyti¹⁶. Oficialiai viešai skelbiant teisės aktus visais atvejais turi būti užtikrinamas ne tik jų turinio autentiškumas (taigi ir garantuojama, kad teisės akto turinys nebus ištrintas, pakeistas ir pan.), bet ir viso teisės akto kaip visumos prieinamumas teisės subjektams¹⁷. Konstitucinio Teismo vertinimu, atitinkančiais Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalies reikalavimus, taigi ir galiojančiais, gali būti pripažįstami tik tokie teisės aktai, kurie paskelbti paisant Konstitucijoje įtvirtintų teisės aktų paskelbimo oficialumo, viešumo reikalavimų, konstitucinio reikalavimo, kad teisės aktas turi būti paskelbtas visas (visos jo sudedamosios dalys); priešingu atveju teisės subjektai nebūtų tikri, kad paskelbtas teisės aktas ir

14 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d., nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.906AC92CD5E8>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 29 d. sprendimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A80CE9E42C2>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. rugsėjo 7 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.434009C6363D>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/145760203e4b11e8beb59fa4fa6c44e7>.

15 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2362F94DB11D>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.906AC92CD5E8>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 27 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DF43CDCC3FDA>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.24BDA1D24400>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/145760203e4b11e8beb59fa4fa6c44e7>.

16 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 27 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DF43CDCC3FDA>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/145760203e4b11e8beb59fa4fa6c44e7>.

17 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 27 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DF43CDCC3FDA>.

yra būtent tas teisės aktas, kurį išleido kompetentingas teisėkūros subjektas¹⁸.

Pagal Vyriausiojo administracinio teismo praktiką nepaskelbtas norminis aktas neįgyja visuotinio privalomumo taisyklės, t. y. subjektui nėra pareigos vykdyti nepaskelbto teisės akto, o viešas norminio administracinio akto paskelbimas laikytinas šio akto galiojimo sąlyga: „Jei tam tikras aktas atitinka norminio administracinio akto požymius, jį priėmusiam subjektui tenka pareiga šį aktą paskelbti įstatymų nustatyta tvarka, priešingu atveju toks aktas būtų laikomas negaliojančiu“¹⁹.

Šie teisės viešumo imperatyvai, kurie susiję su teisėkūros procesu, detalizuojami įstatyminio lygmens teisės aktuose, taip pat ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme. Šio įstatymo 3 straipsnio 4 punkte konkretizuojamas konstitucinio teisės viešumo principo turinys nurodant, kad atvirumo ir skaidrumo principai teisėkūros procese, be kita ko, reiškia, kad teisėkūra turi būti vieša, teisėkūros sprendimai negali būti priimami visuomenei nežinant. Teisėkūros pagrindų įstatymo 6 straipsnyje išvardyti teisės aktai, kurie turi būti skelbiami Teisės aktų registre kaip pagrindiniame valstybės registre. Šio įstatymo 6 straipsnio 2 dalies 18 punktas nurodo, kad Teisės aktų registro objektai yra, be kita ko, ministrų priimti teisės taikymo aktai, kuriuos skelbti Teisės aktų registre privaloma pagal Lietuvos teisę. Kitaip tariant, teisės aktų paskelbimu Teisės aktų registre, kurio valdytojas ir tvarkytojas – Seimo kanceliarija, įgyvendinamas teisės viešumo reikalavimas. Teisėkūros pagrindų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies 18 punktas, nustatantis ministrų įsakymų skelbimo Teisės aktų registre reikalavimą, yra bendroji teisės norma santykiyje su Pilietybės įstatymo 36 straipsnio norma. Tai yra specialioji norma, skirta konkrečiai vidaus reikalų ministro įsakymų pilietybės įgijimo ar netekimo atvejais paskelbimo klausimams reglamentuoti. Tai reiškia, kad teisės viešumo reikalavimo realizavimas pilietybės įgijimo ar netekimo atvejais tiesiogiai susietas su vidaus reikalų ministro įsakymų paskelbimo Teisės aktų registre faktu.

18 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.906AC92CD5E8>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/t/145760203e4b11e8beb59fa4fa6c44e7>.

19 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, aiškinant ir taikant norminių administracinių aktų teisėtumo tyrimą reglamentuojančias teisenos taisykles, apibendrinimas“, LVAT biuletenis Nr. 36 (2019): 341–342, https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2020/03/apibendrinimas-biuletenis_36.pdf.

Be to, kas jau pasakyta apie siūlomo Pilietybės įstatymo 36 straipsnyje įtvirtintos nuostatos atitiktį Konstitucijai kaip aukščiausiai teisei, pravartu siūlomą iniciatyvą išnagrinėti ir teisės doktrinos taisyklių kontekste. Taigi, esant teisės normų kolizijai / konkurencijai, prieštaravimo tarp teisės normų situaciją reikia spręsti teisės aktuose surandant specialiąją kolizinę normą, kuri pateiktų atsakymą, kaip tokių prieštaravimą išspręsti. Ir tik neradus konkrečios kolizinės taisyklės, reikėtų taikyti bendrąsias kolizijos sprendimo taisykles²⁰.

Remiantis teisės doktrina, svarbu pabrėžti ir tai, kad teisės sistemos struktūriniai elementai – teisės principai – atlieka daug funkcijų: interpretavimo, teisės spragų užpildymo, kolizijų šalinimo ir kt. Interpretavimo funkcija reiškia, kad teisės normos turi būti taikomos ir aiškinamos remiantis teisės principais, tiksliau sakant, aiškinamai teisės normai reikia suteikti tokią reikšmę, kuri derėtų su teisės principo dvasia ir jai neprieštarautų²¹. Teisės spragų užpildymo funkcija reiškia, kad, susidūrus su spraga ir nesant galimybės taikyti panašius santykius reguliuojančios teisės normos, problema turi būti sprendžiama remiantis teisės principu²². Galiausiai kolizijų šalinimo funkcija reiškia, kad, esant dviejų teisės normų prieštaravimui, taikoma ta teisės norma, kuri labiau atitinka susijusio teisės principo esmę. Esant tokiai situacijai, kai kolizija kyla tarp konkrečios teisės normos ir teisės principo, norma turi būti aiškinama taip, kad būtų pašalintas prieštaravimas principui²³. Visos čia paminėtos, o labiausiai – paskutinioji teisės principo funkcija rodo, kad šiame moksliniame straipsnyje nagrinėjamu Pilietybės įstatymo 36 straipsnio atveju bet kokia žemesnės galios teisės norma turi būti aiškinama taip, kad neprieštarautų teisės principui, o ypač konstitucinės reikšmės teisės principui.

Pabrėžtina, kad teisės viešumo principas aktualus ne tik teisėkūros, bet ir teisės taikymo procese. Pavyzdžiui, teisės viešumo principas apima teismo proceso viešumo imperatyvą. Šio imperatyvo Europoje iki pat XIX a. nebuvo paisoma, nes teisminis procesas iki pat priimant galutinį sprendimą likdavo paslapyje²⁴.

20 Linas Baublys ir kt., *Teisės teorijos įvadas* (Vilnius: MES, 2011), 322–325.

21 *Ibid.*, 230–232.

22 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-70/2011“, <https://eteismai.lt/byla/55365220342926/3K-7-70/2011>.

23 Valentinas Mikelėnas, *Šeimos teisė* (Vilnius: Justitia, 2009), 121.

24 Michel Foucault, *Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas* (Vilnius: Baltos lankos, 1998), 45.

Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintas viešo bylų nagrinėjimo teisme principas, kuris susijęs su vienu iš teisės viešumo pamatinių aspektų, kad žmogus turi teisę nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją, taip pat tai, kad visuomenė turi būti informuota apie administracinius sprendimus²⁵. Visa tai suponuoja įstatymų leidėjo pareigą bylų nagrinėjimo teisme santykius įstatymu sureguliuoti taip, kad proceso dalyviams ir visuomenei būtų sudarytos sąlygos žinoti apie teismuose nagrinėjamas bylas, bylų nagrinėjančio teismo sudėtį, bylos sprendžiamus ginčus, priimtus sprendimus ir pan.²⁶.

Konstitucinį teisės viešumo reikalavimo turinį teisės taikymo procese atskleidžia Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 7 straipsnyje²⁷ ir Administracinių bylų teisenos įstatymo 8 straipsnio 1 bei 3 dalyse²⁸ įtvirtinta taisyklė, kad teismuose bylos nagrinėjamos ir teismo sprendimai skelbiami viešai. Bylos nagrinėjimas uždarame teismo posėdyje skiriamas tik išimtiniais atvejais, atsižvelgiant į saugotinos informacijos ir ginčo pobūdį, šalių ypatumus, bylos dalyką ir kitas reikšmingas aplinkybes, kai bylos šalių teisių ir teisėtų interesų negalima apsaugoti kitais būdais²⁹. Teismas, priimdamas viešame teismo posėdyje sprendimą byloje arba nutartį nutraukti bylą ar skundą palikti nenagrinėtą arba gavęs prašymą susipažinti su bylos medžiaga, turi teisę proceso dalyvių prašymu ar savo iniciatyva motyvuota nutartimi nustatyti, kad bylos medžiaga ar jos dalis yra nevieša, kai reikia apsaugoti asmens, jo privataus gyvenimo ir nuosavybės slaptumą, informacijos apie asmens sveikatą konfidencialumą³⁰.

Toks teisinis reguliavimas yra nustatytas ir Administracinių bylų teisenos įstatymo 14 straipsnio 2 dalyje ir yra skirtas išnagrinėtoje byloje surinktiems ypatingiems asmens duomenims apsaugoti, taip pat apsaugoti valsty-

25 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. vasario 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-492-623/2014“, Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/804432>.

26 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DF290AD5341B>.

27 „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.522B3E415B52/asr>.

28 „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.72290/asr>.

29 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-72-421/2017“, Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/1427262>.

30 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. kovo 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-193-552/2018“, Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/1584249>.

bės, tarnybos, profesinę ar komercinę paslaptį nuo suinteresuotų asmenų, įskaitant ir byloje nedalyvavusius asmenis, žiniasklaidos atstovus ir kt. Pasak Vyriausiojo administracinio teismo, teisės viešumo reikalavimų neatitinka tokie teismo sprendimai, kurie neturi motyvuojamosios dalies arba kai iš procesinio dokumento turinio neaišku, kuo remdamasis teismas priėjo prie išvadų, suformuluotų sprendimo rezoliucinėje dalyje³¹.

Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) yra konstatavęs, kad teismo proceso viešas pobūdis, kaip teisės viešumo principo elementas, bylos šalis saugo nuo slapto teisingumo vykdymo be visuomenės kontrolės ir atspindi teisės maksimą, kad teisingumo vykdymas įgauna legitimumo požymį tik iš viešumo³².

2. Konstitucijos imperatyvai ir Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos reikalavimas: pusiausvyros paieškos

Europos Sąjungos teisė yra Lietuvoje veikianči teisė. Europos Sąjungos teisė yra bendra visose valstybėse narėse. Tai reiškia bendrą europinę civilizaciją su bendromis teisinėmis vertybėmis. 2004 m. liepos 13 d. Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, kuris yra sudedamoji Konstitucijos dalis, buvo priimtas, be kita ko, reiškiant „<...> įsitikinimą, kad Europos Sąjunga gerbia žmogaus teises ir pagrindines laisves, o Lietuvos narystė Sąjungoje prisidės prie žmogaus teisių ir laisvių efektyvesnio užtikrinimo“.

Pasak Konstitucinio Teismo, Lietuvos Respublikos dalyvavimas Europos Sąjungoje yra Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas konstitucinis imperatyvas, Lietuvos Respublikos visateisė narystė Europos Sąjungoje yra konstitucinė vertybė³³. Visateisė Lietuvos narystė Europos Sąjungos konstitucinėje jurisprudencijoje laikoma konstitucinio Lietuvos valstybės

31 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. lapkričio 12 d. nutartis administracineje byloje Nr. P-261-136/2014“, Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/924228>.

32 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. gegužės 20 d. sprendimas byloje Gautrin ir kiti prieš Prancūziją“, 42 punktas, ECHR, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58166>; „2008 m. sausio 17 d. sprendimas byloje Ryakib Biryukov prieš Rusiją (Nr. 14810/02), 30 punktas, ECHR, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84452>; ir kt.

33 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/e404190084f311e3aba3d2563f167b94>.

geopolitinės orientacijos principo sudedamuoju elementu³⁴. Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija, kuri Konstitucinio Teismo buvo įrašyta į nepakeičiamų konstitucinių vertybių sąrašą, reiškia būtinumą vykdyti atitinkamus su šia naryste susijusius tarptautinius įsipareigojimus. Nors Europos Sąjungos negalima įvardyti kaip įprastinės tarptautinės organizacijos, tačiau iš narystės joje kyla tam tikrų tarptautinių įsipareigojimų, o Konstitucija imperatyviai nurodo jų laikytis. Konstitucijoje įtvirtintas (135, 138 straipsniai) pagarbos tarptautinei teisei principas, kuris reiškia, kad priimtų tarptautinių įsipareigojimų reikia laikytis, yra neatsiejamas konstitucinio teisinės valstybės principo turinio elementas.

Taigi, vertinant Pilietybės įstatymo 36 straipsnio pakeitimo pasiūlymą, jį reikėtų analizuoti ne tik Konstitucijos viršenybės principo, bet ir pagarbos tarptautiniams įsipareigojimams principo kontekste, kadangi minėto straipsnio pakeitimo priežastis tiesiogiai siejama su Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos teisės transformacijomis, įvykusiomis po Europos Sąjungos bendrojo duomenų apsaugos reglamento įsigaliojimo.

Nagrinėjamu atveju kyla klausimas dėl konstitucinės nuostatos, įtvirtinančios teisės viešumo principą, kuris Pilietybės įstatymo 36 straipsnyje tik konkretizuojamas, ir Europos Sąjungos teisės akto nuostatos dėl asmens duomenų apsaugos reguliavimo santykio. Lietuvos Respublikos Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 2 punktą nurodo, kad teisės normų kolizijos atveju Europos Sąjungos teisės normos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus. Šioje nuostatoje randame specialiąją kolizinę normą, kurioje nėra apibrėžtas Konstitucijos kaip aukščiausiosios teisės ir Europos Sąjungos teisės santykis. Akcentuotina, kad atsakymą į šį klausimą pateikė Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarimuose³⁵. Pagal Konstitucinį Teismą, Konstitucijoje Europos Sąjungos teisės atžvilgiu yra *expressis verbis* nustatyta kolizijos taisyklė, įtvirtinanti Europos Sąjungos teisės aktų taikymo pirmenybę tais atvejais, kai Europos Sąjungos teisės nuostatos, kylančios iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, konkuruoja su teisiniu reguliavimu,

34 Egidijus Jarašiūnas, „Lietuvos narystės Europos Sąjungoje konstituciniai pagrindai“, iš *Lietuvos konstitucionalizmas: ištakos, raida ir dabartis* (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2018), 231.

35 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5B577ECB9DDD>.

nustatytu Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose (nesvarbu, kokia jų teisinė galia), išskyrus pačią Konstituciją³⁶. Kitaip tariant, Lietuvos Respublikos Konstitucija yra aukščiausioji teisė Lietuvoje, pati narystė Europos Sąjungoje grindžiama Konstitucija, ne atvirkščiai, taigi ir Konstitucija, kaip šalies aukščiausioji teisė, turi pirmenybę prieš Europos Sąjungos teisę, ypač antrinę teisę, kurią sudaro reglamentai (pavyzdžiui, BDAR), direktyvos ir pan.

Kadangi straipsnio įvade buvo minėta, kad straipsnyje siekiama aktualių teisės aktų analizės pagrindu atskleisti teisėkūros srityje išskylančias problemas, taikant BDAR, šiame kontekste dar kartą paminėtinas Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos 2020 m. lapkričio 23 d. sprendimas Nr. 3R-1016(2.13-1.), kuriame buvo vertinamas jau minėto Pilietybės įstatymo suderinimo klausimas su BDAR reikalavimais. Minėtame sprendime, be kita ko, buvo pabrėžta, kad, vadovaujantis BDAR, asmens duomenų tvarkymas laikomas teisėtu tik taikant BDAR 5 straipsnyje nustatytus su asmens duomenų tvarkymu susijusius principus ir pritaikius bent vieną iš BDAR 6 straipsnyje nustatytų sąlygų. Svarbu ir tai, kad VDAI sprendime konstatavo, kad „<...> įstatyme, kuriame numatoma prievolė viešai skelbti asmens duomenis, turėtų būti nustatyti bent asmens duomenų viešo skelbimo tikslas, kokie konkrečiai asmens duomenys yra skelbiami bei kokį laikotarpį yra viešinami, taip pat turi būti įvertinama ar visais atvejais asmens duomenys gali būti skelbiami <...>“.

Reikia pastebėti, kad asmens duomenų viešinimo pilietybės teisinių santykių klausimais teisė ir praktika Europos Sąjungos valstybėse skiriasi. Pavyzdžiui, Graikijoje nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad Graikijos pilietybę įgijusių asmenų duomenys yra skelbiami viešai, Estijoje toks asmens duomenų viešinimas yra griežtai draudžiamas, o Latvijoje iki 2014 m. reformos apie naujai pilietybę įgijusius asmenis buvo skelbiami tokie duomenys kaip vardas, gimimo vieta ir data, visas adresas ir mokesčio mokėtojo numeris³⁷. Paradoksalu, bet, kalbant apie asmens duomenų viešinimą,

36 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5B577ECB9DDD>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.147350B36B90>.

37 Dmitry Kochenov, Oskar Josef Gstrein ir Jacquelyn Veraldi, *The Naturalisation – Privacy Interface: Publication of Personal Data of New Citizens vs. European Privacy Standards* (New York: The Jean Monnet Center), 2.

pasikeitus asmens ir valstybės pilietybės santykiui, teisinė tvarka ES valstybėse narėse tokia skirtinga, kad tai, kas yra nesuderinama su įstatyminiu reguliavimu Kipre ar Latvijoje (po 2014 m. reformos), Graikijoje ir Maltoje yra įstatymuose įtvirtintas privalomas reikalavimas. Turint omeny tai, kad pagal 2018 m. duomenis beveik milijonas žmonių kasmet tampa Europos Sąjungos valstybių narių piliečiais, dalis jų patiria labai skirtingų privatumo politikos pasekmių³⁸. Minimoms tokios asmens duomenų požiūriu jautrios žmonių grupes kaip nepilnamečiai asmenys, nuo karo ar kitų pavojų pabėgę asmenys, siekiantys tapti piliečiais, ir kiti asmenys, kurių asmens duomenų viešas skelbimas, pasikeitus pilietybės statusui, gali turėti neprognozuojamų padarinių. Pavyzdžiui, ta prasme yra itin jautrus nuo Baltarusijos režimo pabėgusių asmenų duomenys, nes Baltarusijos režimas, turėdamas šiuos duomenis, galėtų kelti pavojų šių asmenų giminaičiams, likusiems Baltarusijoje.

Pastebėtina, kad vis daugiau Europos Sąjungos valstybių narių asmens duomenų viešinimą, kai pasikeičia asmens pilietybės santykis su valstybe, laiko problema ir teisinį reguliavimą, kuris susijęs su viešiniu, koreguoja. Tam, be abejo, įtakos turėjo 2018 m. gegužės 5 d. priimtas BDAR, taip pat Europos Tarybos 2018 m. papildyta Konvencija Nr. 108. Tai tarptautiniai teisiniai instrumentai, kurie daro poveikį valstybių narių privatumo politikai dėl asmens duomenų viešinimo, be kita ko, ir pilietybės santykių klausimais. Nors valstybės narės turi diskreciją nuspręsti su pilietybės statuso pasikeitimu susijusių asmenų duomenų viešinimo klausimą (būtent pilietybės klausimais toks teisinis požiūris ilgą laiką vyravo Europos Sąjungos valstybėse narėse), rekomenduojama bendrijos valstybių teisę šiuo klausimu kuo labiau harmonizuoti. Ypač svarbu išskirti tam tikras asmenų grupes, kurių viešas duomenų paskelbimas yra itin jautrus dėl galimų pasekmių. Iki šiandienos dalis Europos Sąjungos valstybių narių BDAR, kitus reglamentus, direktyvas laikydami antrine Europos Sąjungos teise, teigia, kad ji yra žemesnės galios negu Konstitucija, dėl to atsisakoma jį taikyti. Vis dėlto pabrėžtina Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, taip pat nacionalinių valstybių teismų praktika, kurioje yra akcentuojamas Europos Sąjungos antrinės teisės laikymosi reikalavimas, kadangi antrinė teisė yra Europos Sąjungos pirminės teisės, įtvirtintos sutartyse, tiesioginė tąsa ir dalis. Šio klausimo negalima formaliai

38 Eurostat, „Acquisition of citizenship in the EU, Europa, 9 April 2018“, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8791096/3-09042018-AP-EN.pdf/658455fa-c5b1-4583-9f98-ec3f0f3ec5f9>.

išspręsti vien pasiremiant Konstitucijos viršenybės imperatyvu. Nurodomas Europos Sąjungos teisinės politikos bendrumo prioritetas, valstybių narių teisės harmonizavimo siekis, kuris reiškia, kad valstybėse narėse būtina derinti Konstitucijos viršenybės ir pagarbos tarptautiniams įsipareigojimams principus.

Išvados

Teisės viešumo imperatyvas yra teisinės valstybės principo sudėtinė dalis, kurios esmė yra tai, kad tiek teisėkūros, tiek ir teisės taikymo procese teisė privalo būti vieša. Tik viešai paskelbta teisė yra teisė, prieinama visiems, o prieinamumas reiškia galimybę teisės subjektams elgtis pagal teisės reikalavimus.

Konstitucinis pagarbos tarptautiniams įsipareigojimams principas yra sudėtinė teisinės valstybės principo dalis, kuri, be kita ko, reiškia, kad prisiimtų įsipareigojimų būtina laikytis. Būdama Europos Sąjungos valstybe narė, Lietuva yra įsipareigojusi derinti savo teisę su Bendrijos teise, be kita ko, ir asmens duomenų apsaugos srityje. Tai reiškia, kad nagrinėjamu atveju Lietuvoje Konstitucijos viršenybės imperatyvas turi būti derinamas ir su prisiimtais teisiniais įsipareigojimais Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos klausimais.

Vienas iš pateiktų aktualių teisėkūros pavyzdžių – Pilietybės įstatymo 36 straipsnio pakeitimo iniciatyva, kurią įgyvendinus, vidaus reikalų ministro įsakymai, kuriuose pateikiama informacija apie konkrečių teisės subjektų pilietybės santykių pasikeitimą nebūtų viešai skelbiama, reikštų, kad tokia teisės akto pataisa neatitiktų konstitucinio teisės viešumo principo.

Apibendrinant teigtina, kad teisinis reguliavimas, susijęs su asmenų pilietybės santykių pasikeitimu ir jų duomenimis, turėtų būti suderintas su Europos Sąjungos teise taip, kad būtų išskiriamos tam tikros asmenų grupės (nepilnamečiai, nuo karo ar politinio režimo grėsmių pabėgę asmenys ir kt.), kurių duomenų paskelbimo vis dėlto turėtų būti atsakyta.

LAW MUST BE PUBLIC VS PRIVATE DATA PROTECTION: CASE ANALYSIS

Milda Vainiutė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Juozas Valčiukas

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. According to the most recent legislative examples, this paper strives to answer how, in the process of making private data public, the legal principle that law must be public should be balanced with the requirements of the EU General Data Protection Regulation issued in May of 2018. In the context of the content of the legal principle that law must be public, also having in mind related rules of legal doctrine, this paper concludes that the protection of personal data cannot be understood in such a way that the aforementioned legal principle is negated. On the other hand, this paper pays attention to the fact that the question of the protection of private data should be evaluated in the context of legal requirements to respect international agreements related to legal transformations in EU private data protection law.

Keywords: Constitution, law must be public, personal data protection.

Milda Vainiutė, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės instituto profesorė, socialinių mokslų (teisė) daktarė. **Mokslinių tyrimų kryptys:** žmogaus teisės, konstitucinė ir parlamentinė teisė, valstybės valdžios institucijų organizacija, valstybės santvarka.

Milda Vainiutė, professor at the Institute of Public Law at the Law School at Mykolas Romeris University, Doctor of Social Sciences (Law). **Research interests:** human rights, parliamentary law, organization of the state authorities, state's form.

Juozas Valčiukas, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės instituto direktorius, socialinių mokslų (teisė) daktaras. **Mokslinių tyrimų kryptys:** teisės teorija, teisinis argumentavimas, konstitucinė teisė, lyginamoji teisė

Juozas Valčiukas, associate professor at the Institute of Public Law at the Law School at Mykolas Romeris University, Doctor of Social Sciences (Law). **Research interests:** legal theory, legal argumentation, constitutional law, comparative law.